

“Atter et Bombardement, Høistærede Præst!” Jørgen Moe og Holt seminar

Jan Faye Braadland

Da Holt seminar ble åpnet den 2. september 1839, var Johan Jørgen Anthon Lange (1814–1840), en yngre bror av overlærer og senere statsråd Otto Vincent Lange (1797–1870), tilsatt i posten som tredje-lærer. Imidlertid skulle hans tid som seminarlærer bli svært kort. Alle-rede året etter, den 16. juni 1840, førte sogneprest Andreas Faye (1802–1869) opp “Ungk. Cand. theol. Johan J. Lange” som død i Holt kirkebok. Hans oppholdssted ble oppgitt til “Næsværk”, og be-gravelse fant sted 22. juni. Kort tid etter Langes død dukket det opp på scenen en ikke ukjent herremann ved navn Jørgen Engebretsen Moe (1813–1882). To hittil lite kjente brev til Faye belyser at kan-didat Moe svært gjerne hadde ønsket seg en lærerpost ved seminaret.

Den 30. juni 1840 ble tredjelærerstillingen etter avdøde Lange utlyst i *Den norske Rigestidende* og andre medier:

Ledig Lærerpost.

Om 3die Lærerpost ved den ifølge naadigst Resolution af 9de Januar 1839 i Holts Præstegjeld i Christiansands Stift opprettede Lærer-anstalt for vordende Kirkesangere og Almueskolelærere, for hvilken Post Lønnen er 200 Spd. aarlig, kunne Andragender inden 6 Uger indgives til Departementet for Kirke- og Underviisningsvæsenet. Den vordende Lærer vil blandt Andet komme til at undervise i Musik.¹

Johan Lange og Jørgen Moe var så godt som jevngamle og hadde vært medstudenter ved Det kongelige Frederiks Universitet i Chris-tiania siste halvdel av 1830-årene, uteksaminert som teologiske kan-didater henholdsvis i 1838 og 1839. Før den ferske kandidaten Moe

¹ *Den Norske Rigestidende*, Tirsdag 30. juni 1840, s. 1.

sendte det første brevet om den ledige lærerposten til Faye, datert 4. juli 1840, for å sondere terrenget og mulighetene for en stilling ved seminaret, var han allerede informert om studiekameratens død, men kjente ikke til selve annonseteksten til tredjelærerstillingen på dette tidspunktet. Han skriver:

Moe paa Ringeriget den 4de Juli 1840.

S. T.

Hr. Sognepræst Faye.

Det var i Sandhed med inderlig Bedrøvelse jeg forleden Dag af Avisen saae, at den elskværdige, aabne, livsglade Johan Lange allerede har forladt et Liv, der udentvivl endnu havde havt Saameget at byde ham. Uagtet vort Bekjendtskab kun var kort, troer jeg dog, at kunne nævne ham meer end blot Bekjendt: man behøvede heller ikke lang Tid forat vinde ham kjær; hans glade Ligefremhed aabnede En strax hans Sind[,] og mig vandt han saa meget snarere som han eiede og ruttede med en Munterhed og Livsfylde, jeg manglede. Sit ei terra levis – usque ad diem illam.²

Som det imidlertid ofte gaaer, er det gaaet mig her. Selv af vore Kjæres Grave spirer vort Haab. Hans Plads som Lærer ved Deres Seminarium er ved hans Bortgang bleven ledig[,] og ligesom jeg fortrinsviis ønskede mig en Virksomhed som denne, saaledes kunde der, udenfor Xania [d.e. Kristiania], ikke være noget Sted, jeg heller modtog en Ansættelse end paa Holt, hos og under Dem og i Nærheden af Hædersveteranen i vor Literatur, Jacob Aal[l]. Min Hensigt er derfor, naar den nævnte Post averteres vakant, at ansøge den, ligesom Hensigten af disse Linier er i Henhold til den Godhed og Velvilje De altid har viist mig, at udbede mig Deres gode Anbefaling, paa hvilken det naturligviis i nærværende Tilfælde særdeles vil beroe, saafremt – det følger af sig selv – ikke Konkurrence af værdigere Adspiranter skulde gjøre Dem det umuligt. Som De sagtens har hørt, fik jeg

---

² *Sit ei [tibi] terra levis – usque ad diem illam*, vanlig latinsk gravinskripsjon fra eldre romansk tid, første del av setningen ofte forkortet til initialene STTL, oversatt til noe i nærheten av: *Må jorden hvile lett over deg – til den dag (hans)*.

til Embedsexamen et Haud,³ uagtet mine skriftlige Specimina stod bedre, end Folk man har indstillet. Dette er jeg bange vil lægge mig Hindringer i Veien her, som vel bestandig (ligesom det tilstrækkelig har ærgret og fremdeles vil ærgre mig:); ikke desmindre stoler jeg paa Attester, jeg vil afædske mine Examinatorer. Paa Prof. C. Keisers⁴ troer jeg at være sikker – hans Stemme for Laud havde jeg jo og til det Mundtlige – de tvende øvrige veed jeg ikke ret, hvad jeg kan vente af, da jeg under Examen kom i et paa en Maade spændt Forhold til dem. – Det er en mindre end behagelig Nødvendighed at maatte meddele slige Details forat faae bragt ud det Resultat: “**den** Charakter kunde jeg, som saa mange Andre, naar Alt havde gaaet godt, ogsaa faaet”, og jeg gjør det, ved Gud! ogsaa kun med Overvindelse; imidlertid – Sagen staaer nu engang saa at det er nødigt, og jeg har derfor bidt i det sure Æble.

Forresten overlader jeg trøstig den Deel af Sagen, der hviler i Deres Hænder, til Dem: Deres Interesse for og Understøttelse af enhver, om end nok saa svag, literær Stræben, og end meer Deres personlige, mig allerede ofte viste Godhed, har givet mig Mod til uforbeholdent at henvende mig til Dem, med Haab, at De velvillig gjør for mig, hvad De, naar De lærer mine Konkurrenter at kjende, kan gjøre. Saalidt som jeg vilde vove at bede **Dem** om noget Andet eller Mere, saalidt ønsker **jeg selv** dette.

Fra Asbjørnsen, der i disse Dage har gjæstet mig, har jeg at sende Dem de forbindtligste Hilsener; han blev skamfuld, da vi kom paa Tale om Dem, fordi han – som han sagde – “i Aar og Dag ikke havde skrevet Dem til”. Han boer i Sommermaanederne i Røken og havde blot i Anledning af Bogtrykkerkunstens Sekularfest været i Xania som snarest, dengang han kom herop.

Med særdeles Agtelse og erkjendtlig Forbindlighed

Deres ærbødige – hengivne

Jørgen Moe.⁵

³ Jørgen Moe ble uteksaminert som teologisk kandidat 10. juni 1839.

⁴ Christian Nicolai Keyser (1798-1846), bror av historieprofessor Rudolf Keyser (1803-1864), professor i teologi ved Det kongelige Frederiks Universitet fra 1836.

⁵ Riksarkivet i Oslo, Privatarkiv nr. 15 Faye, Andreas (tidligere Fayes samlinger), pk. 45, nr. Fk-XI 5 (Autografsamling, Autografer M-R). Etter avskrift i Norsk Fol-

Både Andreas Faye og Jørgen Moe befant seg rundt 1840 karriere-messig i en brytningstid, sogneprest Faye som nybakt seminarbestyrer og med planer om en ny utgave sagn og Moe med forestående samlinger både med stev og eventyr. I begynnelsen av året hadde Faye sendt en rekke stevbidrag fra Setesdal, stev han hadde samlet på en reise i 1836, til Moes samling av *Sange, Folkeviser og Stev i Norske Almuedialekter* (1840), og i forordet retter Moe en stor takk til “Hr Pastor Faye, der har havt den Godhed at meddele saavel Ud-giveren de fleste her optagne Stev som mig Vink om deres Brug, etc.” (Moe 1840: IX). I et upublisert brevkonsept, datert 6. januar 1840, ytrer Faye et ønske om at Moe om mulig vil lese gjennom hans reviderte sagnsamling, og avslutter med ordene: “Det glæder mig meget af Deres Brev at see, at vi snart fra Deres og Asbjørnsens Haand kan vente at see en Samling af Æventyr.”⁶

Det var vel denne “Godhed” Moe tenkte å ville utnytte til sin fordel etter Langes død noen måneder etter, da han i brev til Asbjørnsen 4. februar 1840 skriver: “Faye vil have mig til, som Du vel af hans Brev til mig har seet, ‘kritisk at gjennemgaae hans Sagnsamling, saavel med Hensyn til Indhold som Sprog.’ Hvad Indholdet angaaer, kunde han ikke vel faae nogen større Stymper end mig; og hvad Sproget angaaer, da maatte jo hele Samlingen omfortælles. Imidlertid: Sagnene fra Ringerige kan og vil jeg gjerne tjene ham i at omfortælle. Faye er forresten en pyntelig Mand, Du, og tjenestvillig som Faa; gid der var en Lærerpst ledig ved hans Seminarium!” (Krovgvig 1915: 182).

Jørgen Moe hadde ingen undervisningskompetanse i musikk, men ville fortsatt prøve ut sitt vennskap med seminarbestyreren for om mulig å få den etterlengtede tredjelærerpst likevel. Han skriver til Faye 11. juli 1840 etter å ha lest stillingsutlysningen i riksavisene:

---

kemannesamling, Universitetet i Oslo. I Riksarkivets brevregister er det oppgitt feil årstall for dette brevet, det er 1840, ikke 1846.

⁶ Aust-Agder museum og arkiv, avd. Kuben, PA-1936b – Faye, Andreas (tidligere Fayes familiearkiv), nr. VII 1 (brevkonsept).

Moe paa Ringeriget den 11 Juli 1840.

S. T.

Hr Sognepræst Faye

Holdt

Atter et Bombardement, Høistærede Præst! Med samme Post, som mit forrige Brev til Dem afgik, fik jeg Aviser hvori Lærerpladsen ved Deres Seminarium var averteret. Jeg seer deraf at Forbindtlighed til at undervise i Musik er knyttet til Betingelserne forat erholde den; men, da jeg, desværre! er ganske uden musikalsk Dannelse, lod jeg mig ved min Ven, Cand. teol. Dass⁷ i xania [d.e. Kristiania], der er en i de yngre Theologers Personalhistorie vel bevandret Mand, underrette om der for Tiden gives nogen musikkyndig theologisk Kandidat, der kunde antages at ville ansøge Posten. Han troede bestemt at kunne svare Nei. Dette gjør at jeg atter er saa fri at henvende mig til Dem, med Forespørgsel om musikalsk Dannelse i den Grad ansees fornøden, at Posten, i eet af de to Fald, heller overdrages en ikke videnskabelig Dannet, men Musikkyndig end omvendt. Jeg har ladet efterspørge i Departementet om dette, men de Folk, min Kommissionær henvendte sig til, henholdt sig uden nærmere Forklaring til Avertissementet og jeg haaber derfor De tilgiver at jeg siger Underretningen for Dem. Jeg veed jo nok at Seminariets Tarv absolut fordrer en Musiklærer, men ligesom jeg ikke veed om Lange var saa musikalsk – som man jo kalder det – at han kunde undervise i dette Fag, saaledes troede jeg det muligt at begge Lærervirksomheder kunde vorde adskilt nu – saafremt de have været det forhen – saavel som før, hvis Ingen, der forenede alle de opstillede Betingelser, meldte sig.

Fortryd ikke, Høistærede! paa, at jeg er saa fri at uleilige Dem ved Bøn om Underretning herom i nogle Linier. Ligesom jeg nemlig umulig kan melde mig til Posten, hvis musikalsk Dannelse er absolut Betingelse, saaledes veed Deres Velerv[er]dig[he]d allerede af mit forrige Brev at jeg meget nødig træder tilbage,

---

⁷ Muligens Isach Georg Dass (1817-1871), som tok Examen philologico-philosophicum juni 1840 og juridisk embedseksamen 1844, senere ordfører i Molde 1851-1853, fra 1869 til sin død fogd og sorenskriver i Vardø.

*uden at have forsøgt min Lykke mod de andre Konkurrenter, der
upaatvivlig ei udebliver.*

*Tilgiv mit Jadsk; skulde Brevet ei komme for seent paa Post-
kontoiret, maa det øieblikkelig afsted.*

*Deres med særdeles Agtelse og Forbindtlighed
ærbødig hengivne*

Jørgen Moe.⁸

Brevet er ikke tidligere publisert. Vi vet ikke om eller hva Faye kan ha svart Jørgen Moe, da det foreligger svært få brev til Moe. Det var flere musikkynlige som søkte lærerposten, men Moe var ikke blant de fem søkerne til stillingen. Seminarbestyrer Faye har likevel lagt brevet fra Jørgen Moe med påskriften “32 Moe om Langes Post” sammen med de øvrige søknadspapirene, som til slutt havnet i Statsarkivet i Kristiansand. De fem søkerne var Ludvig Sverre Forvald (1813-1889), Anders Emil Fridrichsen (f. 1810), Lauritz Hellemann Hoff (f. 1813), Johan Samuel Pless Krog (1816-1840) og Herman Thrane (1809-1871).⁹

Den som fikk stillingen som tredjelærer etter Johan Lange, var teologisk kandidat Herman Thrane. Han ble senere gift i 1846 med Anna Dorthea Madsen (1821-1913), som var lillesøster til Andreas Fayes første hustru, Johanne Ditlevine Madsen (1819-1846). Ekteskapet forble barnløst, og i 1861 overtok han også posten som sokneprest og seminarbestyrer i Holt etter “svogeren” Andreas Faye (Bjorvatn 2003: 157).

Jørgen Moe var nok i etterkant svært skuffet over ikke å ha nådd frem på grunn av manglende musikalske evner, kanskje også med en viss bitterhet for at Faye ikke klarte å fremsnakke hans mange kvaliteter for øvrigheten. Et plaster på såret var det nok likevel at han to år senere fikk huslærerpost hos jernverkseier Nicolai Benjamin Aall (1805-1888) på Lillegaard for å undervise sønnen Jacob, oppkalt etter bestefaren, eidsvollsmannen, jernverkseieren og historikeren Jacob Aall (1773-1844). Anders Krogvig antyder at det var gjennom

⁸ Statsarkivet i Kristiansand. 1131-0009, Kristiansand lærerhøgskole, D-0109, Journalsaker 1839-1847, journalsak 32/1840. Brevet er transkribert av Erik Henning Edvardsen.

⁹ Statsarkivet i Kristiansand. 1131-0009, Kristiansand lærerhøgskole, C-0008, Brevjournal 1838-1872, s. 33-34.

Andreas Faye at Jørgen Moe ble tilbudt huslærerposten på Nes, en post han holdt fra høsten 1842 til sommeren 1844 (Krogvig 1915: 69). Jacob Aall-biograf Arild Stubhaug spekulerer også om det under huslærertiden kan ha utviklet seg et konkurranseforhold mellom Moe og Faye om den gamle hedersmannen Jacob Aalls gunst (Stubhaug 2014: 521).

Det er i alle fall en mildt sagt underlig oppførsel eventyrdikteren Jørgen Moe legger for dagen i sitt forhold til sogneprest, historiker, seminarbestyrer og sagnutgiver Andreas Faye. Til sine venner i hovedstaden kommer han stadig med ironiske og til dels hatske utbrudd mot Faye, som da han i et brev til Peter Brock 2. november 1842 hevder at bøndene ikke vil ha Faye gjenvalgt som deres representant på Stortinget, fordi “han har kommet med det Forslag i Thinget at Fattigfolk ikke skal have Lov at gaae med Knapper i Buxerne, men med Hægter” (Krogvig 1915: 204). Bakgrunnen for dette utsagnet i stortingsreferater og andre kilder har ikke vært mulig å verifisere, sannsynligvis er det bare oppspinn fra Moes side.

En uke etter dette underlige utsagnet, er Moe om mulig enda mindre nådig i et brev til Asbjørnsen 9. november 1842: “Eventyrheftet til Faye kom tilpas, ikke fordi han ei havde faaet et, men fordi han paa Dampbaaden forærede sit Exemplar til en dansk Frøken Colbjørnsen, en Ætling af Anna, en deilig, interessant Jente, jeg halv forlibede mig i. Hermed de ombedte Sagn fra ham. *Det kan ikke være dig eller Munch eller Welhaven mere magtpaaliggende at tilintetgjøre Es Plan end mig, men jeg troer aldrig Sligt lykkes*” (Krogvig 1915:206, *utheving i originalen*). Moe sikter her til Fayes plan om en ny utgave av sagnene, *Norske Folke-Sagn* (1844), hvor han selv attpåtil hadde bidratt med “de ønskede Sagn herfra Ringeriget, omfortalte saaledes som jeg troer de omtrent burde fortæles” (Krogvig 1915: 187). I et annet brev til Asbjørnsen datert 20. april 1843 harsellerer Moe om Faye som følger: “Af den Ordstrøm, hvormed han gav sin Forbittrelse Luft, ‘dersom det skulde være Sagnprøver og ikke Feuillettonartikler’, klang ogsaa ‘for det opladte Øre’ Rædslen for Dødsdommen over 2den Udgave af hans Cancellistilprøver, hvis din Maneer maatte erkjendes” (Krogvig 1915: 226).

Det var nok helt sikkert krefter i Christiania som helst så at Faye ikke fikk utgitt en ny utgave av *Norske Sagn* (1833), men det mest oppsiktsvekkende er nok likevel Jørgen Moes dobbelhet i kommunikasjonen, hvor han i det ene øyeblikket hyller Faye i dialog med ham personlig og i det neste gjør alt for å sverte ham i egen vennekrets i hovedstaden. Dette topper seg sommeren 1843 da Faye reiser til Bergen for blant annet å feire dikterhøvdingen Adam Oehlenschläger (1779-1850). Jørgen Moe skriver om dette i svært sjikanerende ordelag til vennen Peter Brock 18. august 1843: “[...] Pastor Faye er endnu ikke hjemkommen fra sit Triumftog til Bergen, men han har naturligviis skrevet herover derom – hvorlunde han har været bænket til Høibords med Oehlenschlägers Legeme, der sagde ham mange Complimenter i Anledning af hans Sagn, og hvorlunde en Sildehandler udbragte en Toast for ham for hans antikvariske Studier, medens en Tørfiskkræmmer ‘i et varmt, ja ildfuldt Foredrag skildrede mine store (?) Fortjenester af vor gamle Historie’. – Spørgsmaalstegnet efter ‘store’ er ligesom hvert Ord i Tiraden Hr. Pastorens, men *min* er den Hypothese, at Spørgsmaalstegnet skal betyde Hr. Pastoren selv, der slaaer Krumryg for Honneuren, og i Glæden slipper en Klat. En saa slet simuleret Beskedenhed – i Grunden den skidneste Ostentation – kan ikke give en renere Hypothese. – Seminariet har begyndt at rangle og gaae igjen af sig selv, Prædikenen har ranglet og gaet ved Hjælp af de omboende Præster, og i Eftermiddag kommer den store Faye selv ranglende hjem efter 6 – 7 Ugers Sommerrangel. Og følgende Storhedens Exempel har min Pen ogsaa ranglet til Alt er fuldt af Væv” (Krogvig 1915: 238–239).

Sjikanen topper seg året etter i et brev til Asbjørnsen 15. februar 1844: “Som Curiosum sender jeg en Variant til ‘Smørbuk’ af en Saubok, Andr. Fayes fuldgale Broder, hvori det Fayeske Schriftsteller-Raseri har naaet sin Idee. Han er Digter, Skuespiller, Deklamator, Sanger og i Alt tusset. – Doktor Nedrum¹⁰ (det er en brav, langt kvikkere Fyr end Du troer) gjør ham sagtens bindegale, for at faae Fornøielsen at kurerer ham igjen [...]” (Krogvig 1915: 252). “Denne fuldgale Broder” var slett ingen bror av Andreas Faye, men en fjern

---

¹⁰ Peter Martin Nerdrum (1815–1878), død som distriktslege på Inderøy, Nord-Trøndelag.

slektning fra Bergen. Det må være dikteren Ludvig Faye (1819-1899) Moe viser til, sønn av en bakermester i Bergen og en eldre bror av Jørgen Breder Faye (1823-1888), som i 1856 ble Bergens Privatbanks første direktør. Ludvig Faye skrev blant annet *Leopold, original Tragedie i 5 Acter* (1844) og *Literære Bagateller* (1846), og drev ellers handelsvirksomhet i Bergen, før han ble erklært “Sinds-svag” og plassert på institusjon.

Vi ville vel i dag kunne ha stilt spørsmål ved om ikke flere av Jørgen Moes utbrudd mot Faye, hvis de var blitt uttrykt i full offentlighet, ville grense opp mot ren hatretorikk. Utbruddene lyder i alle fall svært umusikalske. Kanskje var det, når sant skal sies, like greit at eventyrdikteren ikke fikk den ledige lærerposten etter Johan Lange ved Holt seminar.

Trykte kilder

- Bjorvatn, Øyvind (red.) 2003: *Holt kirke. Jubileum 2003*. Tvedestrand: Holt menighetsråd.
- Krogvig, Anders 1915: *Fra det nationale gjennombruds tid. Breve fra Jørgen Moe til P. Chr. Asbjørnsen og andre*. Kristiania: Aschehoug.
- Moe, Jørgen 1840: *Sange, Folkeviser og Stev i Norske Almuedialekter*. Christiania: Peter Tidemand Mallings Officin.
- Stubhaug, Arild 2014: *Jacob Aall i sin tid*. Oslo: Aschehoug.

Utrykte kilder

- Aust-Agder museum og arkiv, avd. Kuben i Arendal, PA-1936b – Faye, Andreas (tidligere Fayes familiearkiv), nr. VII 1 (brevkonsept).
- Riksarkivet i Oslo, Privatarkiv nr. 15 Andreas Faye, pk. 45, Fk-XI 5 (Autografsamling, Autografer M-R).
- Statsarkivet i Kristiansand. 1131-0009, Kristiansand lærerhøgskole, C-0008, Brevjournal 1838-1872, s. 33-34.
- Statsarkivet i Kristiansand. 1131-0009, Kristiansand lærerhøgskole, D-0109, Journalsaker 1839-1847, journalsak 32/1840.

Statsarkivet i Kristiansand. Holt sokneprestkontor. Ministerialbok nr. A 7/1836–1848.

Upubliseret manuskript: "Sagnutgiveren og eventyrtfortelleren" av Jan Faye Braadland og Erik Henning Edvardsen pr. 24.02.2019.

Den Norske Rigstidende.

Udgiven af C. A. Wulfsberg og C. F. Dietrichs.

No. 104. Tirsdag den 30de Juni 1840. 26de Hæft.

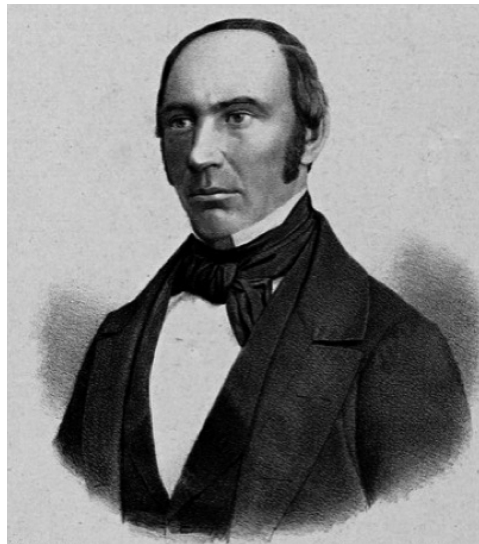

Officiel Artikel.
Ledig Lærerstilling.

Om den ledige Lærerstilling ved den nylig nedlagte Resolution af den 10de Januar 1839 i Holts Provstie og i Christianstads Amt oprettede Lærerskole for nordlandske Kirkensgjængere og Almueskolelærere, som hvilken Skole nu er indrettet til 200 Lp. om Aars, haves endvidere inden 6 Uger indgivet til Dispensation for Kirke og Undervisningsvesenet. Den verdienstlige og blandede Tjeneste vil det være til at underrette i Musik.

egen Trep, som danner et temmelig fuldstændigt Musikerselskab, der desuden har vundet meget i Hæder og siden dets sidste Tilværelse her i Christiania, har han for Liden enghævet Stalden "Bjævre Søns" Skole, der bestaar af 14 Personer, hvilke som Musikere og Kvindeske overgaar alle dem, der ikke have villet sig selv. I Begyndelsen af Skolen er arrangeret et lille Theater, hvor Musikanten foresaer, og hvor der tillige opføres Drammer. Musikerselskabet er saa talrig besat, at der endog er i sin erholdelse Billeder; men naar man derhos betænker, at der endnu i Ledet af Sommeren skal komme

Annonsen for den ledige tredjelererposten ved Holt seminar, Rigstidende 30. juni 1840

Jørgen Moe.